

УДК 620.91+338.24.021.8

Кабанов А.І., Нейсбург В.Є, Драчук Ю.З., Жогова І.В.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ З ПЕРЕОСНАЩЕННЯ ВУГІЛЬНИХ ШАХТ

Дано сучасні методичні підходи до формування бізнес-планів, оцінки впливу нововведень на основні господарські і фінансові показники роботи підприємств. Наведено економічні обґрунтування доцільності переоснащення вугільних шахт на базі очисного і транспортного устаткування нового технічного рівня.

The up-to-date methodical approaches to the development of a business plan as well as to the evaluation of the influence of innovations on the main economic and financial indices of an enterprise have been given. The economic substantiation of the expediency of retooling the coal mines on the basis of face and transportation equipment of a new technical level has been presented.

Заводами вугільного машинобудування України за останні роки освоєний серійний випуск гірничошахтного обладнання для очисних, підготовчих робіт, транспортування вугілля й інших процесів вуглевидобутку, що не поступаються за основними характеристиками кращим іноземним зразкам. На базі цього обладнання виявляється можливим переоснастити активний виробничий апарат значної групи шахт Донбасу і забезпечити високорентабельну їх роботу. Це підтверджено відомим досвідом і результатами роботи шахт "Червоноармійська – Західна №1", ім. О.Ф.Засядько, "Краснолиманська", "Комсомолец Донбасу" та інших.

Мова йде про шахти, що мають достатні запаси вугілля, резерви виробничої потужності і пропускної здатності основних технологічних ланок і де поки не потребуються реконструкція стаціонарного устаткування і великі обсяги гірничих робіт капітального характеру.

Наприкінці 2003 р. з ініціативи Мінпаливенерго України почалася розробка бізнес-планів на великій групі шахт (біля 60 одиниць) з пологим падінням пластів і в більшості – збиткових, котрими (планами) передбачається переоснащення очисних, підготовчих робіт і дільничного підземного транспорту на базі устаткування нового покоління.

За результатами бізнес-планів організовується постачання цих засобів з наданням безоплатної інноваційний державної підтримки.

Існуючі методики визначення ефективності впровадження нової техніки і технології, існуюча методика розробки бізнес-планів [1] не враховують системи взаємозв'язків та взаємовпливів при переоснащенні вугільних шахт в умовах ринкової економіки, розвитку системи джерел фінансування. Тому метою даної статті є виявлення недоліків і розробка пропозицій щодо шляхів удосконалення системи технічного і фінансового забезпечення заходів з переоснащення шахт.

Насамперед виникає питання, чи можна кваліфікувати як "бізнес" технічне переоснащення шахти новим обладнанням, що дістається за рахунок безоплатних державних коштів? Згідно з [2], "бізнес" або його синонім "підприємництво" – це "ініціативна, самостійна, здійснювана від свого імені, на свій ризик, під свою майнову відповідальність, діяльність фізичних і юридичних осіб, що спрямована на систематичне одержання доходу, прибутку від

користування майном, продажу товарів, виконання робіт, надання послуг". Ясно, що це прямо відноситься до приватизованих промислових об'єктів.

Для шахт, що знаходяться в державній власності, розглянуті заходи можуть включатися в загальні програми техніко-економічного розвитку виробництва. Для галузі в цілому в програми входять і великі "інновації" типу реконструкції, добудування і нове будівництво шахт.

З огляду на те, що приватизація шахт або їх об'єднань знаходиться на порядку денному, розробку і реалізацію "бізнес-планів" для шахт, що знаходяться в державній власності, у випадку успіху можна вважати підготовчим етапом до їх приватизації. Але при цьому не можна орієнтуватися на безоплатну "інноваційну державну підтримку", при якій відбувається відплив вкрай дефіцитних бюджетних коштів галузі і держави без їх реального повернення.

Перш ніж визначити перелік шахт, на яких можливо і доцільно здійснити технічне переоснащення на базі устаткування нового покоління, необхідно врахувати (використовуючи консультації галузевих НТО) технічний і фінансовий стан кожної шахти і порядок інвестування нововведень, що передбачаються. У цій роботі безпосередню участь повинні брати самі шахти силами своїх технічних і економічних служб і менеджерів.

Особливе значення має кваліфіковане групування шахт діючого фонду за їх технічними можливостями використання засобів нового покоління. Для цього необхідно визначити виробничу потужність шахти і її можливі зміни протягом розрахункового періоду використання нововведень.

Часто виробничу потужність визначають тільки за гірничим фактором, тобто за кількістю доступних до розробки без великих капітальних гірничих робіт вільних виїмкових ділянок з необхідними запасами вугілля. Однак, виробничу потужність шахти визначається за відомим комплексом факторів, до яких, крім "гірничого", відносяться: пропускна здатність магістрального підземного транспорту, вугільного і породного підйомів, системи головного провітрювання, водовідливу, технологічного комплексу на поверхні. Пропускна здатність цих ланок може істотно змінюватися (зменшуватися) в часі у зв'язку зі зростанням довжини комунікацій, розвитком мережі гірничих виробок, ступінчастості схилів тощо. Ці обставини необхідно чітко враховувати, оскільки вони можуть бути перешкодою до високого рівня використання потужного нового обладнання і досягнення очікуваного економічного результату.

З урахуванням діючого фонду (що не підлягає ліквідації) можна шахти розділити на наступні групи:

перша – шахти, які працюють рентабельно, мають резерви виробничої потужності і пропускної здатності основних технологічних ланок, але потребують заміни застарілого активного обладнання;

друга – шахти, що працюють збитково, але пропускна здатність основних ланок дозволяє використовувати забойно-транспортне устаткування нового покоління без капітальної реконструкції гірничого господарства, стаціонарного устаткування або при невисоких одноразових витратах на ці цілі ;

третья – збиткові шахти, де використання нового активного обладнання неможливе за технічних умов і потребує довгострокові роботи і високих капітальних витрат на їх реконструкцію.

Однозначно можна вважати, що шахти третьої групи не можуть претендувати на постачання нового обладнання. Для шахт першої і другої групи з цією метою повинні бути спочатку розроблені технічні рішення з раціонального планування і концентрації гірничих робіт, а після – економічне обґрунтування.

Важливим для всіх груп шахт є питання про необхідність державної підтримки як на покриття збитків за собівартістю, так і на інноваційний розвиток.

Не потребує доказів необхідність державної підтримки з метою покриття витрат на видобуток вугілля для великої групи збиткових шахт (біля 100 одиниць), що не підлягають ліквідації. Реконструкція цих шахт у середньостроковій перспективі (до 2010 року) в істотних масштабах навряд чи можлива через складний фінансовий стан галузі і держави. Однак, підтримка їх необхідна для компенсації відсутніх обсягів видобутку вугілля наприкінці поточного десятиріччя, коли загальний обсяг видобутку рядового вугілля повинен скласти 100–105 млн. т.

Для шахт першої групи обидва види державної підтримки повинні бути виключені. Ці шахти при будь-якій формі власності для придбання нового обладнання можуть використовувати власні кошти, акціонерний капітал, кошти внутрішніх і зовнішніх інвесторів, кредити банків. Вибір джерел інвестицій здійснюється виходячи з вартості залученого капіталу.

В принципі можливі інвестиції і з держбюджету на зворотній основі. Для цього повинні бути вирішені питання юридичної правомірності повернення коштів не їх власнику, а розпоряднику (Мінпаливенерго України). Це може бути здійснено шляхом створення спеціального галузевого інноваційного фонду.

В усіх зазначених випадках повернення боргу інвестору, з урахуванням плати за капітал, шахти першої групи повинні забезпечити за рахунок створеного ефекту (приросту прибутку) в результаті використання нововведень.

Шахти другої групи можуть претендувати на постачання нового обладнання тільки в тому випадку, якщо економічні результати бізнес-плану за загальними підсумками розрахункового періоду дозволяють відмовитися від обох видів державної підтримки.

Як показують розрахунки, на збитковій шахті другої групи в початковий період (до введення нового обладнання на повну потужність) державна підтримка може знадобитися на покриття збитків за собівартістю. В наступні роки відмовлення від державної підтримки можна кваліфікувати як додатковий ефект від використання нововведень.

Взагалі, величина державної підтримки за собівартістю повинна визначатися щорічно на основі достовірного планового розрахунку виручки від реалізації продукції і виробничих витрат у планованому році.

Безоплатна інноваційна державна підтримка (з бюджету) для шахт другої групи при їх переоснащенні неминує призведе до подальшого погіршення фінансового стану держави. На цих шахтах недостатня за бізнес-планом величина "ефекту" (приросту прибутку) свідчить про низький рівень прийнятих технічних рішень, тобто бізнес-план вимагає переробки з інженерної й економічної точок зору. Якщо і це не дає потрібних результатів, то шахта повинна бути переведена в третю групу, де вона буде одержувати державну підтримку за собівартістю (на загальних підставах), але не зможе претендувати на постачання нового обладнання.

З викладеного вище видно, що до бізнес-плану пред'являються високі вимоги в частині підвищення ефективності виробництва на конкретній шахті за рахунок відновлення активного виробничого апарату, удосконалювання організації робіт, розвитку менеджменту, залучення інвестицій, фінансової дисципліни тощо. При цьому найважливішим фактором ефективності є звільнення держбюджету від безоплатної інноваційної підтримки і по можливості від підтримки на ліквідацію збитковості для розглянутого "горизонту" шахтного фонду (перша і друга групи шахт).

На збиткових шахтах третьої групи ефективне використання нового забійно-транспортного обладнання неможливо через застарілі планувальні рішення з розкриття та підготовки виїмкових полів, їхньої малої довжини, ступінчастості схилів, низької продуктивності магістрального транспорту і підйомів, обмежених можливостей щодо провітрювання високопродуктивних лав. В таких випадках інноваційна підтримка в будь-якому її виді і реалізація бізнес-плану не забезпечать економічне зростання шахти. Тут необхідна не "підтримка", а великі асигнування з бюджету на капітальну реконструкцію шахти і на нове шахтне будівництво.

Залучення забезпечених інвесторів на ці цілі в широких масштабах проблематично через віддаленість повернення коштів.

Таким чином, найближчим часом необхідно, як відзначалося, здійснити ретельний добір шахт першої і другої груп, де технічне переоснащення активного виробничого апарату на основі бізнес-плану може забезпечити економічну віддачу для покриття виробничих витрат, повернення кредитів і нагромадження коштів на власні потреби шахти. При цьому безоплатна інноваційна підтримка повинна бути виключена, а підтримка за собівартістю може знадобитися в початковій періоді реалізації бізнес-плану.

Вважається, що таких шахт буде не більше 40 одиниць.

За міжгалузевим балансом необхідно визначити обсяги видобутку вугілля, яке необхідне для енергетики і металургії. Ці обсяги повинні бути забезпечені збитковими шахтами протягом найближчих 10 років при звичайній державній підтримці за собівартістю. Такий порядок дозволить значно скоротити навантаження на держбюджет і, можливо, знайти кошти на добудову нових шахт.

Розглядаючи безпосередньо сам бізнес-план, слід відзначити структуру типового бізнес-плану шахти, яка включає – юридичний статус шахти; сучасний господарсько-фінансовий її стан з урахуванням ретроспективи; інженерно-технічні заходи бізнес-плану за роками розрахункового періоду; інвестиції в нововведення, їх джерела і порядок повернення; очікувані економічні показники роботи шахти при реалізації нововведень за роками розрахункового періоду; оцінку економічної ефективності бізнес-плану. До комплексу нововведень бізнес-плану не можуть бути віднесені заходи з капітальної реконструкції шахти або розширення виробництва, які пов'язані зі зміною схеми розкриття і підготовки родовища, що вимагають великих гірничо-капітальних робіт, переоснащення пасивних фондів шахти (підйому, головного провітрювання, магістрального транспорту, технологічного комплексу на поверхні тощо).

Техніко-економічними результатами заходів бізнес-плану, що очікуються, звичайно є:

- зменшення середньо діючої кількості лав і підготовчих вибоїв;
- зниження одиничних дільничних витрат на нових робочих місцях (у вибоях) за рахунок збільшення навантаження на кожному з лав і темпів проведення виробок;
- приріст річного видобутку рядового вугілля з очисних і підготовчих вибоїв (в межах виробничої потужності шахти);
- зниження зольності рядового вугілля за рахунок скорочення присічки бокових порід новим виїмковим устаткуванням або роздільної виїмки і видачі вугілля і породи з підготовчих вибоїв;
- збільшення реалізації товарної продукції в об'ємному і грошовому вираженні з урахуванням можливого збагачення вугілля;
- економія виробничих витрат на умовно постійних витратах шахти у випадку приросту видобутку вугілля й інші.

Заходи на очисних і підготовчих роботах і основних технічних результатах наочно відбиваються на календарних планах розвитку гірничих робіт за роками розрахункового періоду використання нововведень.

Капітальні витрати на заходи бізнес-плану визначаються виходячи з договірних цін на необхідне устаткування (з урахуванням ПДВ) та на основі кошторисно-фінансових розрахунків на інші роботи капітального характеру, що вимагають одноразових витрат. Відповідні інвестиції повинні бути отримані з визначеним лагом для оформлення договорів з постачання засобів, доставки їх на місце робіт, монтажу, випробування, тощо.

Безоплатні інноваційні інвестиції, як відзначалося, не відповідають ринковим відносинам, приносять прямий збиток державі (не говорячи вже про інших інвесторів) і не орієнтуються на госпрозрахунковий ефект, який може забезпечити бізнес-план. Якщо на

збиткових шахтах госпрозрахунковий ефект від бізнес-плану дозволяє цілком або частково відмовитися від поточної (за роками) державної підтримки за собівартістю, то відповідні суми коштів можна кваліфікувати як повернення за рахунок шахти (з прибутку) боргу по інвестиціях з відповідною процентною ставкою.

Передбачені витрати на придбання резервного очисного устаткування для нових лав дозволить уникнути тривалих перерв у їх роботі при переході на нові виїмкові ділянки. Цей резерв достатній для чергового ремонту устаткування при роботі двох нових лав.

Повернення коштів інвестору здійснюється в договірний термін (4–5 років) звичайно рівними частками за роками або іншими інтервалами часу. Плата за кредит відраховується обговореною процентною ставкою від суми боргу.

Розрахунок сум реалізації товарної вугільної продукції ведеться за роками розрахункового періоду. Враховуються обсяги реалізації (у тоннах), зольність окремих товарних продуктів, відпускні (договірні) ціни, а також постачання вугілля на власні потреби шахти.

В загальному випадку, коли визначена частина вугілля (α , частки одиниць) передається на збагачення, а інша частка ($1 - \alpha$) реалізується у вигляді рядового вугілля; коли відомі ціна рядового вугілля C_p , середня ціна товарних продуктів збагачення $C_{зб}$ й абсолютних обсягів рядового і збагаченого вугілля, що надходить на виробничо-технічні потреби шахти (ВТП), то в першому розрахунковому році без нововведень (фоновий варіант) виручка від реалізації рядового вугілля дорівнюватиме

$$R_{\phi}^p = (D_{ш}^p - d_n^p) \cdot (1 - \alpha) C_p, \text{ грн.}, \quad (1)$$

а виручка від реалізації збагаченої частини вугілля буде дорівнювати

$$R_{\phi}^{об} = [(D_{ш}^p - d_n^p) \alpha \cdot \gamma_{зб} - d_n^z] C_{зб}, \text{ грн.} \quad (2)$$

Наведені формули незначно видозмінюються при розрахунку виручки від реалізації товарної продукції в розрахунковому році з урахуванням нововведень бізнес-плану, якщо заходи забезпечують зниження зольності рядового вугілля. При цьому необхідне коригування ціни рядового вугілля і виходу продуктів збагачення. Виручка від реалізації частини рядового вугілля в t -му році визначиться за формулою

$$R_t^p = (D_{ш}^p - d_n^p) \cdot (1 - \alpha) [C_p (1 + \Delta A^s \cdot 0,025)], \text{ грн.}, \quad (3)$$

а виручка від реалізації частини збагаченого вугілля визначиться за формулою

$$R_t^z = \left\{ (D_{ш}^p - d_n^p) \alpha [\gamma_{зб} + \Delta A^s \cdot 0,02] - d_n^z \right\} C_{зб}, \text{ грн.} \quad (4)$$

У виразах (2;3;4):

$D_{ш}^p$ – загальний видобуток рядового вугілля по шахті, тис. т за рік;

d_n^p ; d_n^z – об'єм вугільної продукції, що направляється на виробничо-технологічні потреби шахти відповідно в рядовому і збагаченому вигляді, тис. т за рік;

$\gamma_{зб}$ – вихід продуктів збагачення з однієї тонни рядового вугілля при його зольності в "фоновому" варіанті (без нововведень);

ΔA^s – зниження зольності рядового вугілля за рахунок заходів бізнес-плану в t -му році, %;

0,025 – коригувальний коефіцієнт ціни рядового вугілля, % на відсоток зниження зольності;

0,02 – коригувальний коефіцієнт виходу продуктів збагачення, у частках одиниці на % зниження зольності сировини.

Розрахунки за формулами (2,3,4) при обґрунтуванні бізнес-плану необхідно виконувати за всіма роками розрахункового періоду.

Для оцінки ефективності бізнес-плану особливе значення має достовірний плановий розрахунок виробничих витрат шахти за роками розрахункового періоду за мірою введення й освоєння нових технічних засобів та інших заходів.

Метод планування собівартості від досягнутого результату в базовому році ("від факту"), що використовується економічними працівниками шахти та пропонується в ряді робіт, є недостовірним, наближеним, хоч і простим для практичних розрахунків шахтних економістів. Планування "від факту" не рекомендувалося навіть у період дії адміністративно-командної системи. Недоліки цього методу полягають у наступному:

- формування виробничого плану починається звичайно тоді, коли ще не довершений "базовий" рік, тому план розробляється не "від факту", а від очікуваних результатів базового року.;

- у базовому році можуть бути присутніми багато випадкових, непередбачених і необґрунтованих витрат, поширювати які на планований рік не має сенсу (особливо це недоцільно, коли роки розрахункового періоду бізнес-плану значно вилучені від бази);

- планування "від факту" виключає або ускладнює врахування інфляційних процесів, факторів ризику, невизначеності й інших;

- розглянутий метод планування як правило не враховує зміни трудових і матеріальних витрат на процесах і ланках виробництва, що обслуговують видобуток у випадку прирощення обсягів видобутку вугілля по шахті за роками розрахункового періоду. На цих процесах, де відсутні нововведення, із зростанням обсягів виробництва збільшується напруженість робіт і необхідно урахування додаткових не тільки трудових, але і матеріальних витрат.

Із зазначених причин планування "від бази" варто вважати недоцільним. Необхідно в кожному році розрахункового періоду, з урахуванням усіх технічних нововведень і тимчасових факторів, формувати досить обґрунтовані виробничі плани, а в першому році ще і для "фоновий" варіанту (без нововведень), як це рекомендується у роботі [3].

Що стосується виробничих витрат, то їх можна визначати в кожному році прямими розрахунками за елементами і статтями собівартості за відомою формою №10п. Однак це дуже трудомісткий процес: крім того, при цьому не розкривається вплив окремих заходів бізнес-плану на загальний госпрозрахунковий результат.

Через це в роботах [4,5] рекомендовано перехід від поелементного (постатейного) методу планування виробничих витрат до попроцесного методу їх визначення. Коротко цей метод полягає в наступному.

У першому розрахунковому році без урахування нововведень ("фоновий" варіант) визначаються витрати за всіма процесами, ділянками, цехами і напрямками у грошовому виразі й у відсотках до підсумку. Витрати розділяються на умовно перемінні й умовно постійні. Такий розрахунок виконують служби планування шахти. Для контролю доцільно продублювати розрахунок собівартості і за звичайним методом (по елементах і статтях витрат).

На процесах і ланках виробництва, де впроваджуються заходи бізнес-плану (так звані "активні" процеси), витрати за роками необхідно визначити прямим рахунком по елементах і статтях дільничних (на робочому місці) витрат. До них відносяться: зарплата, матеріали, амортизація, капітальний ремонт, монтаж-демонтаж устаткування, енергія.

Важливо, що розрахунки і показники характеризують особливості нових засобів, наприклад, їх безремонтну експлуатацію в період терміну служби, економію окремих видів матеріалів (наприклад, лісу), залучення обслуговуючого персоналу на погодинній основі (за розміщенням), тощо.

Подібні детальні розрахунки виконуються і для інших "активних" процесів, де використовуються заходи бізнес-плану.

Використовуючи дані про одиничні витрати на "активних" процесах, неважко розрахувати загальні витрати за роками розрахункового періоду за формулою

$$Z_i^t = V_i^n \cdot z_i^n + V_i^c \cdot z_i^c, \text{ грн.}, \quad (5)$$

де Z_i^t – витрати на i -му "активному" процесі в t -му році розрахункового періоду, грн.;

$V_i^n; V_i^c$ – обсяги робіт на цьому процесі відповідно при новому і старому обладнанні, од.;

$z_i^n; z_i^c$ – одиничні витрати при новому і старому обладнанні, грн./од.

Рекомендований метод планових розрахунків різко спрощує без зниження точності розрахунків визначення витрат за роками на процесах, що забезпечують видобуток, ланках виробництва і за загальними шахтними напрямками витрат. Так, у t -му році на j -му процесі витрати складуть

$$Z_j^t = Z_{пер.}^{t-1} \cdot i_t + Z_{нос.}, \text{ тис. грн.}, \quad (6)$$

де $Z_{пер.}^{t-1}$ – умовно змінні витрати в попередньому році, тис. грн.;

$Z_{нос.}$ – умовно постійні витрати, тис. грн.;

i_t – індекс зростання видобутку вугілля по шахті в t -му році стосовно попереднього року.

За підсумком, запропонований метод укрупнених планових розрахунків забезпечує вихід на виробничу собівартість видобутку вугілля по шахті за роками розрахункового періоду, що враховує економію внаслідок заходів бізнес-плану. Значною перевагою цього методу є та обставина, що у кожному році можна бачити очікувану економію не тільки в цілому по шахті, але і на окремих ланках виробництва, де впроваджуються заходи бізнес-плану. Це ще важливо і тому, що інвестиції можуть бути спрямовані не в цілому на реалізацію бізнес-плану, але і на окремі його заходи і за окремими кредитними лініями. Відповідно вирішується питання можливості погашення боргу за рахунок економії по конкретному заходу.

Економічна ефективність заходів бізнес-плану на конкретній шахті може бути визначена тільки за плановими показниками фінансової діяльності в кожному році розрахункового періоду і по зведеним за період результатам у натуральному і дисконтованому вигляді. Метод врахування прирістних характеристик (до бази або до факту), як зазначалося, непридатний.

Насамперед, за роками розрахункового періоду (бажано також і в "фоновому" варіанті першого року) варто визначити з урахуванням нововведень бізнес-плану основні фінансові показники діяльності шахти, тобто валовий прибуток або збитки, а після цього – можливість виплати податку, погашення кредитів, тощо.

Для розрахунку валового прибутку (збитків) визначається виручка від реалізації продукції з урахуванням нововведень, а також збагачення рядового вугілля (якщо це можливо і доцільно). Собівартість товарної продукції доцільно визначати попроцесним методом, причому в загальні шахтні витрати входять витрати на вугілля для власних потреб шахти, адміністративні, збутові та інші витрати, що в основному є умовно постійними, а також витрати на збагачення вугілля, що залежать від обсягів постачання рядового вугілля на збагачувальну фабрику.

До собівартості товарної продукції включаються всі амортизаційні витрати, у тому числі і сума амортизації нового обладнання.

Валовий прибуток (збиток) визначається як різниця виручки від реалізації і собівартості товарної продукції шахти в кожному розрахунковому році.

У випадку позитивного результату далі визначається податок на прибуток, виплати по кредиту (основного боргу і плати за кредит) і чистий прибуток шахти. Частина цього прибутку доцільно направити в інноваційний фонд галузі як повернення надходжень з держбюджету на НДДКР і для стимулювання учасників інноваційного процесу (роялті).

Негативний результат по валовому прибутку в будь-якому році розрахункового періоду свідчить або про неповну реалізацію заходів бізнес-плану (початковий період), або про низьку ефективність цих заходів. У першому випадку величина державної підтримки цього року визначається на основі планового розрахунку і дорівнює величині збитку. В другому випадку бізнес-план вимагає переробки або варто відмовитися від впровадження нового обладнання.

Фінансові результати бізнес-плану в обов'язковому порядку повинні забезпечити повернення інвестицій і інші обов'язкові платежі. Якщо на шахті в перші роки реалізації бізнес-плану потрібна державна підтримка компенсацію витрат, які входять у собівартість, а в наступні роки можлива відмова від такої підтримки, то такий фінансовий результат можна кваліфікувати як бюджетний ефект бізнес-плану. Таким чином, для визначення результатуючих показників роботи шахти в розрахунковому періоді реалізації бізнес-плану включаються в доходи: виручка від реалізації продукції; державна підтримка на покриття збитків; амортизаційні відрахування за новим обладнанням; ліквідаційні суми за новим обладнанням по закінченню його експлуатації.

У витрати включаються: виробничі витрати з урахуванням витрат по збагаченню і транспортуванню вугілля на ОФ; виплати основної суми боргу за інвестиціями (за рахунок прибутку); плата за кредит (відсотки – за рахунок собівартості); податок на прибуток.

Для оцінки ефективності бізнес-плану просте підсумовування основних показників в підсумках розрахункового періоду не коректно через різночасність витрат і результатів.

З цією метою визначаються характеристики ефективності в дисконтованих оцінках грошових потоків (чистий приведенний ефект, індекс рентабельності інвестицій, строк окупності інвестицій та коефіцієнт ефективності інвестицій) згідно викладених у [3,5] положень.

Варто мати на увазі, що в розрахунках фінансово-економічних результатів бізнес-плану по роках розрахункового періоду не розглядаються інші заходи техніко-економічного характеру, що не відносяться до нововведень бізнес-плану. Тому фактичні облікові результати господарської діяльності шахти можуть відхилитися від розрахункових по закінченню кожного року. Разом з тим у плановані економічні показники (виручка від реалізації, виробничі витрати), а також у технічні показники (обсяги видобутку, навантаження на лави, темпи проведення виробок, зольність вугілля тощо) повинні бути введені коефіцієнти ризику і невизначеності.

У підсумку слід зазначити, що запропонований метод розрахунку і результатуючі показники дають досить повну економічну характеристику заходів бізнес-плану в планованому розрахунковому періоді і за його роками. Це досягається завдяки деталізованому розрахунку показників витрат на робочих місцях (на активних процесах), урахування витрат на "обслуговуючих" ланках і інших напрямках витрат завдяки переходу на попроцесний метод планування собівартості; відмовлення від методу планування "від факту" тощо.

Пропоновані методи планування виключають безоплатну інноваційну підтримку шахт, при якій наноситься прямий збиток державі й відсутнє орієнтування на ефект від інноваційного розвитку підприємств. Покриття збитків шахти за рахунок державної підтримки допускається до моменту повного освоєння нових засобів, після чого забезпечується "повернення" державної підтримки шляхом відмовлення від неї та збільшення податку на прибуток підприємства.

В усіх випадках шахта зобов'язана повертати кредити на нововведення потенційним інвесторам, в інших випадках варіант бізнес-плану варто визнати недоцільним.

На збиткових шахтах, де технічне переоснащення не передбачається або неможливо за фактором граничної виробничої потужності, державна підтримка за собівартістю необхідна, якщо це пов'язано з заданими обсягами вугільного виробництва в країні. У цих випадках

потрібна не інноваційна державна підтримка, а значні асигнування з бюджету на реконструкцію шахт і нове шахтне будівництво. Ці питання виходять за рамки цієї статті і вимагають державних рішень при формуванні бюджету або залучення зацікавлених заможних інвесторів.

Література

1. Методика складання бізнес-планів № 56 від 21.04.97. – К.: Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, 1997. – 25 с.
2. Райзберг Б.А, Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. - М.: "Инфра-М", 2001. – С.300.
3. Виленский П.Л., Лившиц В.Н., Смоляк С.А. Оценка эффективности инвестиционных проектов: Теория и практика: Учеб.-практ.пособие.- М.: Дело, 2001.-С.716-717.
4. Кабанов А.И., Нейенбург В.Е., Драчук Ю.З. Механизм определения эффективности инноваций в области безопасности работ на угольных шахтах // Уголь Украины. – 2003 г. – № 11.-С.21-25.
5. Кабанов А.И., Нейенбург В.Е., Драчук Ю.З. Методология и экономико-математический механизм оценки эффективности научно-технических мероприятий и программ в инновационном процессе: Научный доклад.-Донецк.: ИЭП НАН Украины.-2003.-292с.

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Александровим І.О. 12.07.04

Надійшла до редакції
02.07.04